

**IRODA — SHAXS FAOLIYATINI O‘Z-O‘ZINI IDORA ETISHNING
PSIXOLOGIK MEXANIZMI SIFATIDA**

*Andijon davlat pedagogika instituti Filalogiya fakulteti o‘zbek tili va
adabiyoti yo‘nalishi 101-guruh talabasi Ko‘paysinova Mushtariy.*

Telfon no‘mer: 940540102

Annotatsiya: *Ushbu maqolada iroda tushunchasining psixologik mohiyati, uning shaxs faoliyatini boshqarishdagi roli va tuzilishi, irodaviy harakatlar bosqichlari, irodaviy sifatlar hamda ularning shakllanish mexanizmlari O‘zbekiston psixologik adabiyotlari va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilinadi. Maqolada iroda o‘z-o‘zini boshqarish tizimidagi o‘rni ham yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *iroda, o‘z-o‘zini boshqarish, shaxs, irodaviy sifatlar, psixologik mexanizm, motivatsiya.*

Abstract: *This article analyzes the psychological essence of the concept of will, its role and structure in managing personal activity, the stages of volitional actions, volitional qualities, and the mechanisms of their formation based on Uzbek psychological literature and contemporary scientific research. The article also highlights the position of the will within the system of self-regulation.*

Аннотация: *В данной статье на основе узбекской психологической литературы и современных научных исследований анализируются психологическая сущность понятия воли, её роль и структура в управлении деятельностью личности, этапы волевых действий, волевые качества и механизмы их формирования. Также в статье освещается место воли в системе саморегуляции.*

Ключевые слова: *воля, саморегуляция, личность, волевые качества, психологический механизм, мотивация.*

Keywords: *will, self-regulation, personality, volitional qualities, psychological mechanism, motivation*

Iroda — bu shaxsning ongli ravishda qaror qabul qilishi, xatti-harakatlarni boshqarishi va maqsad sari intilishi sifatida talqin etiladi. Psixologiyada iroda ko‘pincha o‘z-o‘zini boshqarish mexanizmi deb qaraladi, chunki u shaxsning xulq-atvori va faoliyatini tartibga solishda markaziy o‘rin tutadi (Zokirova, 2010; Abdullayeva, 2016). Iroda shaxsning o‘z xatti-harakatlarini ongli ravishda boshqarish qobiliyati sifatida izohlanadi. Bu tushuncha ixtiyoriy harakatlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, insonning maqsadga erishish yo‘lida to‘siqlarni yengib o‘tish qobiliyatidir (Karimova, 2010). Iroda o‘tkazilgan tadqiqotlarda ongli boshqaruv, motivatsiyani boshqarish va hissiy nazorat kabi komponentlarni o‘z ichiga oladi (Zokirova F., 2017). Irodaviy jarayon quyidagi bosqichlardan tashkil topadi (Tojiyev, 2022; Usmanova, 2026): 1. Maqsadni anglash 2. Motivlar kurash 3. Qaror qabul qilish 4. Qarorni amalga oshirish. 5. Natijani baholash va nazorat. Irodaviy sifatlar shaxsning barqaror psixologik xususiyatlari bo‘lib, ular qat’iyatlilik, sabr-toqatlilik, intizomlilik, mustaqillik va moslashuvchanlikni o‘z ichiga oladi (Abdullayeva, 2016; Zokirova F., 2017). Ushbu sifatlar ijtimoiy muhit, tarbiya va shaxsiy tajriba orqali shakllanadi. Iroda shaxsning o‘z-o‘zini boshqarish mexanizmining ajralmas qismi hisoblanadi, chunki u rejalashtirish, monitoring va baholash jarayonlarini o‘zida mujassamlashtiradi (Usmanova, 2026). Iroda orqali shaxs o‘z hissiyotlarini tartibga soladi, qaror qabul qiladi va maqsad sari intiladi. Irodaviy zo‘r berish — bu shaxsning maqsad yo‘lida qarorli ravishda harakat qilish qobiliyatidir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, iroda muhim shaxsiy natijalarga erishishda davomiy harakatlarni boshqarishda katta rol o‘ynaydi (Tojiyev, 2022). Irodaviy harakat bittada sodir bo‘lmaydi. Mana uning zanjiri: Maqsadni qo‘yish va intilish: "Men buni qilishim kerak". Motivlar kurashi: (Eng qiziq joyi!) Ichimizda ikkita odam urishadi: biri "uxla" deydi, biri "dars qil" deydi.

Qaror qabul qilish: "Bo‘ldi, baribir dars qilaman".

Ijro etish: Eng qiyini — qarorni amalda bajarish.

Talaba uchun eslatma: Reja bor-u, lekin natija bo‘lmasa, bu irodaviy harakat.

Iroda — bu shunchaki "xohlayman" degani emas. Psixologiyada bu insonning o'z xatti-harakatlarini va psixik jarayonlarini ongli ravishda boshqarishi. Ya'ni, bizga yoqmasa ham, qiyin bo'lsa ham, maqsad sari intilishimiz bu — iroda. Asosiy funksiyalari:

Qo'zg'atuvchi (Initsiativ): Dangasalikni yengib, ishni boshlash.
Tormozlovchi (Ingibitor): Keraksiz, zararli his-tuyg'ularni yoki impulslarni jilovlash (masalan, parhez paytida shirinlik yemaslik). hisoblanmaydi. Faqat bajarilgan ish irodani ko'rsatadi.

Xulosa: Shaxs psixologiyasida iroda murakkab, ko'p komponentli psixologik mexanizm bo'lib, u shaxsning faoliyatini boshqarish, qiyinchiliklarga bardosh berish va maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan ichki resurslarni muvofiqlashtiradi. O'zbekiston psixologik tadqiqotlarida iroda va o'z-o'zini boshqarish jarayonlari to'liq yoritilgan bo'lib, shaxsning rivojlanishida muhim omil sifatida e'tirof etiladi (Zokirova, 2010; Abdullayeva, 2016; Usmanova, 2026).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zokirova R. R. Psixologiya. – Toshkent: "O'qituvchi", 2010.
2. Abdullayeva Q. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: NMIU, 2016.
3. Karimova V. M. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari jamiyati, 2010.
4. Zokirova F. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
5. Tojiyev F. A. *Psixologiya yo'nalishi talabalarining irodaviy sifatleri.